CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL PAOLO MENGOZZI prezentate la 17 februarie 2011 [1]

1. Prezentul recurs introdus de Arkema SA (denumită în continuare „Arkema" sau „recurenta") are ca obiect anularea Hotărârii Arkema/Comisia [2] (denumită în continuare „hotărârea atacată"), prin care Tribunalul de Primă Instanță al Comunităților Europene a respins acțiunea în anulare formulată de recurentă împotriva Deciziei Comisiei din 19 ianuarie 2005 [3] (denumită în continuare „decizia"), prin care s-a constatat că un anumit număr de întreprinderi, printre care cea alcătuită de recurentă, fostă Elf Atochem SA (denumită în continuare „Elf Atochem"), ulterior Atofina SA (denumită în continuare „Atofina"), și de societatea sa mamă, Elf Aquitaine SA (denumită în continuare „Elf Aquitaine"), au încălcat articolul 81 alineatul (1) CE și articolul 53 alineatul (1) din Acordul privind Spațiul Economic European (SEE) prin participarea la o înțelegere privind piața acidului monocloracetic (AMCA).

I — Istoricul cauzei, hotărârea atacată, procedura în fața Curții și concluziile părților

2. Din cuprinsul punctului 3 și următoarelor din hotărârea atacată rezultă că Comisia și-a început investigația privind piața AMCA spre sfârșitul anului 1999, după ce a fost informată despre existența unei înțelegeri privind această piață de către una dintre întreprinderile participante. La 14 și la 15 martie 2000, Comisia a efectuat verificări la fața locului, în localurile aparținând, între altele, societății Elf Atochem. La 7 și la 8 aprilie 2004, Comisia a adresat o comunicare privind obiecțiunile către 12 societăți, printre care Elf Aquitaine și filiala sa, Atofina (punctele 3, 4 și 7 din hotărârea atacată).

3. Comisia a imputat societății Elf Aquitaine și filialei sale Arkema răspunderea pentru încălcarea săvârșită de la 1 ianuarie 1984 până la 7 mai 1999. Aceasta a considerat că deținerea de către Elf Aquitaine a 98 % din acțiunile Atofina era suficientă în sine pentru

1 — Limba originală: franceza.

2 — Hotărârea Tribunalului din 30 septembrie 2009 (T-168/05).

3 — C(2004) 4876 final – AMCA.

a-i imputa răspunderea pentru acțiunile filialei sale (punctul 9 din hotărârea atacată).

4. Cuantumul amenzilor a fost stabilit de Comisie în temeiul Liniilor directoare privind metoda de stabilire a amenzilor aplicate în temeiul articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 și al articolului 65 alineatul (5) din Tratatul [CO] [4] (denumite în continuare „liniile directoare") și al Comunicării Comisiei privind neaplicarea de amenzi sau reducerea cuantumului acestora în cauzele având ca obiect înțelegeri [5] (punctul 13 din hotărârea atacată). Cuantumul amenzii aplicate societăților Elf Aquitaine și Arkema în temeiul răspunderii comune și solidare se ridică la 45 de milioane de euro [articolul 2 litera (c) din decizie și punctul 30 din hotărârea atacată]. În plus, după ce a constatat că Elf Atochem a fost destinatara Deciziei 94/599/CE a Comisiei din 27 iulie 1994 privind o procedură de aplicare a articolului [81 CE] [6], într-un moment când Elf Aquitaine nu controla încă Atofina, Comisia a aplicat separat, doar acesteia din urmă, o amendă pentru a lua în considerare încălcările sale repetate. Cuantumul acestei amenzi se ridică la 13,50 milioane de euro [articolul 2 litera (d) din decizie și punctul 30 din hotărârea atacată].

5. La 25 aprilie 2005, Arkema a introdus o acțiune în anulare împotriva deciziei. Aceasta a solicitat Tribunalului, cu titlu principal, anularea articolului 1 litera (d), a articolului 2 litera (c) și a articolului 4 alineatul (9) din decizie în ceea ce privește Elf Aquitaine și, în consecință, reformarea articolului 2 literele (c) și (d) din decizie și, cu titlu subsidiar, reformarea articolului 2 literele (c) și (d) din decizie în vederea reducerii cuantumului amenzii. În susținerea acțiunii, recurenta a invocat opt motive. În susținerea cererii în anulare, a invocat un prim motiv, întemeiat pe încălcarea normelor care reglementează răspunderea unei societăți-mamă pentru practicile filialei sale și pe tratamentul discriminatoriu aplicat grupului Elf Aquitaine; un al doilea motiv, întemeiat pe încălcarea principiului autonomiei juridice și comerciale a filialei, rezultând din prezumția de exercitare a unei influențe decisive de către societatea-mamă; un al treilea motiv, întemeiat pe încălcarea principiului răspunderii personale; un al patrulea motiv, întemeiat pe discriminarea dintre întreprinderi în funcție de organizarea juridică și de dimensiunea lor, și un al cincilea motiv, întemeiat pe încălcarea normelor fundamentale de procedură. În susținerea cererii de reformare a deciziei, a invocat un al șaselea motiv, întemeiat pe încălcarea principiului proporționalității la determinarea cuantumului de plecare al amenzii. Prin cel de al șaptelea motiv, recurenta a invocat încălcarea principiului proporționalității la stabilirea coeficientului de multiplicare în vederea descurajării. Prin cel de al optulea motiv, aceasta a invocat încălcarea principiului proporționalității la stabilirea cuantumului amenzii în funcție de durata încălcării. În sfârșit, recurenta a mai invocat, cu titlu subsidiar, un al nouălea motiv, întemeiat pe încălcarea principiului proporționalității la stabilirea coeficientului

4 — JO 1998, C 9, p. 3, Ediție specială, 08/vol. 3, p. 69.
5 — JO 1996, C 207, p. 4.
6 — JO L 239, p. 14.

multiplicator în scopul descurajării, întrucât Comisia ar fi luat în considerare de două ori cifra de afaceri a Arkema (punctele 41-43 din hotărârea atacată).

6. În hotărârea atacată, Tribunalul a respins toate motivele formulate atât cu titlu principal, cât și cu titlu subsidiar și a obligat recurenta la plata cheltuielilor de judecată.

7. Prin actul depus la grefa Curții la 15 decembrie 2009, recurenta a introdus prezentul recurs. Aceasta solicită Curții anularea hotărârii atacate și obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată. Comisia solicită respingerea recursului și obligarea recurentei la plata cheltuielilor de judecată. Reprezentanții părților au fost ascultați în ședința din 25 noiembrie 2010.

II — Cu privire la recurs

8. În susținerea recursului, recurenta invocă patru motive. Primul motiv se întemeiază pe încălcarea de către Tribunal a normelor care reglementează răspunderea unei societăți-mamă pentru practicile filialei sale. Al doilea motiv se întemeiază pe încălcarea principiului nediscriminării, care rezultă din caracterul irefragabil al prezumției de influență decisivă a societății-mamă asupra filialelor sale. Al treilea motiv se întemeiază pe încălcarea principiului egalității de tratament și a dreptului la un proces echitabil. Al patrulea motiv privește încălcarea principiului proporționalității prin luarea în calcul de două ori a cifrei de afaceri a Arkema la stabilirea bazei sancțiunii.

A — *Cu privire la primul motiv, întemeiat pe încălcarea de către Tribunal a normelor care reglementează răspunderea unei societăți-mamă pentru practicile filialei sale*

9. Prin intermediul primului motiv, recurenta susține, în esență, că, prin examinarea probelor prezentate pentru a-și demonstra autonomia pe piață și pentru răsturnarea prezumției reținute de Comisie împotriva Elf Aquitaine, Tribunalul i-ar fi impus o veritabilă *probatio diabolica*, încălcând atât normele care reglementează răspunderea unei societăți-mamă pentru practicile filialei sale, cât și dreptul său la un proces echitabil, astfel cum este consacrat de articolul 6 alineatul (1) din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

10. Amintim, astfel cum a procedat Tribunalul la punctele 67-69 din hotărârea atacată, că din jurisprudență rezultă că, în cazul special în care o societate-mamă deține 100 % din capitalul filialei sale care a încălcat normele comunitare privind concurența, pe de

o parte, această societate-mamă poate exercita o influență decisivă asupra comportamentului acestei filiale [7] și, pe de altă parte, există o prezumție refragabilă potrivit căreia societatea-mamă exercită efectiv o astfel de influență [8]. În aceste condiții, este suficient să se dovedească de către Comisie că întregul capital al unei filiale este deținut de societatea sa mamă pentru a prezuma că aceasta din urmă exercită o influență decisivă asupra politicii comerciale a acestei filiale. Prin urmare, Comisia va fi în măsură să considere societatea-mamă ca fiind obligată în solidar la plata amenzii aplicate filialei sale, cu excepția cazului în care această societate-mamă, căreia îi revine obligația de a răsturna această prezumție, prezintă probe suficiente de natură să demonstreze că filiala sa se comportă în mod autonom pe piață [9].

11. Obiecțiile formulate de recurentă privesc în special punctul 76 din hotărârea atacată, în care Tribunalul a precizat următoarele:

„Referitor la temeinicia probelor prezentate de reclamantă pentru a-și demonstra autonomia, trebuie subliniat că împrejurarea că Elf Aquitaine este doar un holding neoperațional, care intervine foarte puțin în administrarea filialelor sale, nu este suficientă pentru a exclude posibilitatea ca aceasta să exercite o influență decisivă asupra comportamentului reclamantei prin coordonarea în special a investițiilor financiare din cadrul grupului Elf Aquitaine. Astfel, în contextul unui grup de societăți, o societate de tip holding care coordonează în special investițiile financiare din cadrul grupului are vocația să regrupeze participații în societăți diferite și are drept funcție asigurarea unității de conducere, în special prin intermediul acestui control bugetar."

12. În opinia recurentei, prin afirmația că holdingul are „drept funcție" asigurarea unității de conducere a filialelor, Tribunalul a făcut ca, din punct de vedere juridic, prezumția de influență decisivă a societății-mamă asupra comportamentului filialei sale să devină irefragabilă, fiindcă orice tentativă de a demonstra autonomia comportamentului filialei pe piață ar fi contrară funcției înseși pe care Tribunalul a recunoscut-o holdingurilor și, în consecință, ar fi sortită eșecului.

13. Cu titlu introductiv, trebuie subliniat, la fel cum a procedat Comisia în memoriul în răspuns din recurs, că Arkema nu contestă nici principiul prezumției reținute de Comisie împotriva Elf Aquitaine, nici faptul că această prezumție este aplicabilă în împrejurările din speță (deținerea de către societatea-mamă a 98 % din capitalul filialei). În schimb, obiecțiile recurentei sunt îndreptate

7 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 14 iulie 1972, Imperial Chemical Industries/Comisia (48/69, Rec., p. 619, punctele 136 și 137), și Hotărârea din 10 septembrie 2009, Akzo Nobel și alții/Comisia (C-97/08 P, Rep., p. I-8237, punctul 60).

8 — A se vedea în acest sens Hotărârea din 25 octombrie 1983, AEG-Telefunken/Comisia (107/82, Rec., p. 3151, punctul 50), Hotărârea din 16 noiembrie 2000, Stora Kopparbergs Bergslags/Comisia (C-286/98 P, Rec., p. I-9925, punctul 29), și Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, citată anterior, punctul 60.

9 — A se vedea Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, citată anterior (punctul 60).

exclusiv împotriva raționamentului prin care Tribunalul a exclus posibilitatea ca natura de holding neoperațional a Elf Aquitaine să poată fi suficientă pentru a răsturna prezumția menționată.

14. La punctul 76 din hotărârea atacată, Tribunalul a afirmat mai întâi că faptul că un holding nu intervine direct pe piață nu exclude în sine posibilitatea ca acesta să exercite o influență decisivă asupra politicii comerciale a filialelor sale prin coordonarea investițiilor financiare din cadrul grupului. Printr-o astfel de afirmație, Tribunalul urmărește să contracareze ecuația, invocată de recurentă, dintre natura pur financiară a societății-mamă și neintervenția asupra comportamentului pe piață al societăților operaționale ale grupului. Or, obiecțiile recurentei nu urmăresc nici să conteste pe fond concluzia care decurge din această afirmație, respectiv că prezumția de exercitare efectivă a unei influențe decisive asupra politicii comerciale a filialelor poate fi aplicată și în cazul unui holding neoperațional.

15. Tribunalul justifică în continuare o astfel de concluzie susținând că „o societate de tip holding care coordonează în special investițiile financiare din cadrul grupului are vocația să regrupeze participații în societăți diferite și are drept funcție asigurarea unității de conducere, în special prin intermediul acestui control bugetar". În opinia Arkema, caracterul *de facto* irefragabil al prezumției aplicate societății Elf Aquitaine rezultă cu precădere din afirmația cuprinsă în a doua propoziție principală a acestei fraze, deoarece, astfel cum explică recurenta în memoriul în replică, „criteriul unității de conducere este tocmai criteriul care permite – potrivit Comisiei – să i se impute societății-mamă răspunderea pentru practicile filialei sale".

16. Subliniem de la bun început că, dacă ar trebui să se urmeze raționamentul formulat de Arkema, afirmația Tribunalului ar avea în realitate o aplicabilitate cu mult mai largă decât cea pretinsă de recurenta însăși și ar conduce, în esență, la susținerea că orice holding, operațional sau neoperațional, și independent de orice apreciere legată de nivelul participațiilor la capitalul filialelor sale, trebuie să răspundă pentru acțiunile acestora din urmă, ținând seama doar de funcția de asigurare a unității de conducere a acestora. Este clar că afirmația Tribunalului nu are o astfel de aplicabilitate.

17. În schimb, având în vedere contextul în care se situează, aceasta trebuie, în opinia noastră, considerată limitată la holdingurile neoperaționale și la situațiile în care sunt întrunite condițiile de aplicare a prezumției reținute împotriva Elf Aquitaine.

18. Pe de altă parte, amintim că dintr-o jurisprudență constantă rezultă că un comportament al unei filiale poate fi imputat societății-mamă în special atunci când, deși are personalitate juridică distinctă, această filială nu își decide în mod autonom comportamentul pe piață, ci aplică în esență instrucțiunile care îi sunt date de societatea-mamă [10], având în vedere mai ales legăturile organizatorice, economice și juridice care unesc cele două entități juridice [11]. Or, contrar a ceea ce pare să susțină recurenta, funcția pe care Tribunalul o recunoaște unui holding neoperațional, de asigurare a unității de conducere a societăților dintr-un grup, nu implică neapărat o intervenție în politica comercială a filialelor sale, în special în maniera la care se face referire în jurisprudența sus-menționată. O astfel de intervenție trebuie demonstrată și, potrivit principiilor aplicabile în materie și necontestate de recurentă, poate fi prezumată atunci când societatea-mamă deține întreg capitalul filialelor sale. Potrivit acestor principii, societatea sau filialele sale vor avea întotdeauna posibilitatea de a face dovada contrară.

19. De asemenea, a admite, astfel cum procedează Tribunalul, că funcția unui holding neoperațional este de asigurare a unității de conducere a filialelor sale nu le privează pe acestea sau pe societatea lor mamă de posibilitatea de a încerca să răstoarne prezumția menționată prin prezentarea dovezii că o astfel de funcție – presupunând că ea reprezintă o intervenție în politica comercială a societăților operaționale ale grupului – nu a fost exercitată în concret. Astfel, după cum rezultă în mod clar din jurisprudența amintită anterior, această prezumție are ca obiect *exercitarea efectivă* a unei influențe decisive de către societatea-mamă care deține întreg capitalul filialei sale asupra comportamentului acesteia.

20. Rezultă că, spre deosebire de ceea ce invocă recurenta, afirmația de la punctul 76 din hotărârea atacată nu poate fi înțeleasă în sensul că sancționează caracterul ineluctabil al exercitării efective a unei influențe decisive de către orice holding, operațional sau neoperațional, pentru simplul fapt că acesta ar avea, în cadrul unui grup de societăți, funcția de asigurare a unității de conducere a acestora.

21. Astfel, Tribunalul se limitează să afirme în pasajul controversat că nu este exclus ca un holding neoperațional, deși nu intervine în mod direct pe piață, să poată exercita o influență decisivă asupra politicii comerciale a filialelor sale, ținând cont în special de funcția de coordonare și de conducere financiară pe care o are, și că, prin urmare, caracterul efectiv al unui astfel de exercițiu poate fi prezumat în prezența unei participări integrale sau aproape integrale a holdingului la capitalul filialelor sale. Din acest motiv, conform

10 — A se vedea în acest sens Hotărârea Imperial Chemical Industries/Comisia, citată anterior (punctele 132 și 133), Hotărârea din 14 iulie 1972, Geigy/Comisia (52/69, Rec., p. 787, punctul 44), Hotărârea din 21 februarie 1973, Europemballage și Continental Can/Comisia (6/72, Rec., p. 215, punctul 15), Hotărârea Stora Kopparbergs Bergslags/Comisia, citată anterior (punctul 26), și Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, citată anterior (punctul 58).

11 — A se vedea Hotărârea Akzo Nobel și alții/Comisia, citată anterior (punctul 58).

logicii raționamentului Tribunalului, nu este suficient să se invoce natura neoperațională a societății-mamă pentru a răsturna o astfel de prezumție, care rămâne o prezumție simplă, astfel cum a subliniat chiar Tribunalul, citând, de altfel, jurisprudența constantă a instanțelor Uniunii în alte pasaje din hotărârea atacată, și în special la punctele 67 și 82.

22. Rezultă din considerațiile care precedă că este nefondată obiecția vizând încălcarea normelor care reglementează răspunderea unei societăți-mamă pentru practicile filialei sale prin faptul că Tribunalul a consacrat caracterul irefragabil al prezumției întemeiate pe deținerea de către societatea-mamă a întregului capital al filialei sale, deoarece astfel se interpretează eronat hotărârea atacată.

23. Este de asemenea nefondată obiecția întemeiată pe încălcarea articolului 6 alineatul (1) din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, deoarece, în pofida lipsei de precizări din partea recurentei, această obiecție nu poate fi interpretată decât în sensul că pleacă de la aceeași premisă eronată potrivit căreia, în hotărârea atacată, Tribunalul ar fi făcut ca răsturnarea respectivei prezumții să fie imposibilă din punct de vedere juridic.

24. În consecință, sugerăm ca primul motiv de recurs să fie respins în totalitate ca nefondat.

B — *Cu privire la al doilea motiv, întemeiat pe o încălcare a principiului nediscriminării*

25. Prin intermediul celui de al doilea motiv de recurs, recurenta susține că Tribunalul, consacrând caracterul irefragabil al prezumției întemeiate pe deținerea de către societatea-mamă a întregului capital al filialei sale, încalcă de asemenea principiul nediscriminării între participanții la o înțelegere în funcție de apartenența sau de neapartenența la un grup. Întrucât interpretează în același mod hotărârea atacată – în opinia noastră, eronat –, interpretare pe care se întemeiază primul motiv de recurs, apreciem că al-doilea motiv trebuie de asemenea respins ca nefondat.

C — *Cu privire la al treilea motiv, întemeiat pe încălcarea principiului egalității de tratament și a dreptului la un proces echitabil*

26. În cadrul celui de al treilea motiv de recurs, recurenta invocă, în esență, că Tribunalul a examinat, ca răspuns la al cincilea motiv al acțiunii, doar argumentele formulate

de Elf Aquitaine, nu și pe cele formulate de ea, încălcând astfel dreptul său la un proces echitabil și principiul egalității de tratament. Motivul este îndreptat împotriva punctelor 122-129 din hotărârea atacată.

27. Ca și Comisia, avem câteva dificultăți în a înțelege pe deplin obiectul acestui motiv.

28. Astfel, punctele 122-129 din hotărârea atacată răspund obiecțiilor pe care reclamanta le-a ridicat în primă instanță în cadrul motivului întemeiat pe lipsa de motivare a deciziei. Cu toate acestea, criticând respectivele puncte în contextul prezentului motiv de recurs, recurenta nu pare să reproșeze Tribunalului că nu a sancționat o astfel de lipsă de motivare sau că a interpretat greșit întinderea obligației de motivare care îi incumba Comisiei, ci mai curând că a omis să examineze pe fond argumentele invocate de Atofina pentru a-și demonstra autonomia comportamentului pe piață.

29. În aceste împrejurări se ridică problema dacă expunerea motivului menționat îndeplinea condițiile de claritate necesare pentru a fi admisibil [12].

30. În ceea ce privește fondul, și presupunând că prezentul motiv trebuie interpretat în sensul că evocă o omisiune a Tribunalului de a sancționa o pretinsă neluare în considerare de către Comisie a probelor prezentate de Atofina sau o lipsă de motivare a respingerii relevanței ori a suficienței acestora care afectează decizia, menționăm că, la punctul 127 din hotărârea atacată, Tribunalul afirmă că, „în măsura în care răspunsul Comisiei la aspectele esențiale ale argumentelor formulate de Elf Aquitaine […] nu poate fi diferit după cum în cauză este societatea-mamă sau filiala sa, aceasta nu era obligată să răspundă separat la argumentele invocate de reclamantă". Punctul menționat face trimitere la punctul 75 din hotărârea atacată, în care Tribunalul, după ce constatase la punctul 74 că „argumentele reclamantei prin care urmărește să își demonstreze autonomia au fost de asemenea invocate de societatea sa mamă […] pentru a demonstra lipsa de exercitare de către aceasta a unei influențe decisive asupra politicii comerciale a filialei sale", a concluzionat că, „prin respingerea argumentelor prezentate de societatea-mamă, Comisia a răspuns în mod global ambelor societăți […]".

31. Prin urmare, Tribunalul a plecat în mod clar de la premisa că argumentele invocate de Atofina și de Elf Aquitaine în cursul procedurii administrative se suprapuneau și că examinarea unora implica examinarea celorlalte. Or, se impune constatarea faptului că recurenta nici măcar nu încearcă să conteste temeinicia unei astfel de premise. Mai precis, aceasta nu precizează care sunt elementele, altele decât cele prezentate de Elf Aquitaine,

12 — A se vedea Hotărârea din 9 ianuarie 2003, Italia/Comisia (C-178/00, Rec., p. I-303, punctul 6), și Hotărârea din 15 septembrie 2005, Irlanda/Comisia (C-199/03, Rec., p. I-8027, punctul 50).

invocate în mod special de Atofina pe care Comisia ar fi omis să le examineze sau a căror respingere nu ar fi motivat-o suficient fără ca Tribunalul să sancționeze o astfel de omisiune sau o astfel de lipsă de motivare.

32. În aceste împrejurări, și în măsura în care trebuie interpretat în sensul precizat la punctul 30 de mai sus, prezentul motiv trebuie, prin urmare, respins ca nefondat.

și împrejurarea că cele două societăți operau pe piețe diferite și nu aveau legături de tip furnizor-client (punctul 80).

34. În opinia noastră, rezultă din toate considerațiile care precedă că al treilea motiv de recurs, întemeiat pe încălcarea principiului egalității de tratament și a dreptului la un proces echitabil, nu poate fi în orice caz admis.

D — *Cu privire la al patrulea motiv, întemeiat pe o încălcare a principiului proporționalității*

33. Aceeași concluzie se impune, în opinia noastră, și în ipoteza în care, prin intermediul motivului menționat, s-ar urmări să se reproșeze Tribunalului faptul că nu a examinat el însuși temeinicia probelor prezentate de Atofina în procedura administrativă pentru a-și demonstra autonomia pe piață. Astfel, din cuprinsul punctelor 76-80 din hotărârea atacată rezultă că Tribunalul a efectuat o astfel de examinare, luând în considerare, printre altele, argumentul întemeiat pe natura de holding neoperațional a Elf Aquitaine (punctul 76), afirmația că Atofina nu a aplicat niciodată, în favoarea Elf Aquitaine, o politică de informare specifică pe piața AMCA (punctul 78), argumentul potrivit căruia activitatea privind AMCA era una foarte redusă în cadrul grupului Elf Aquitaine (punctul 79)

35. În opinia recurentei, Tribunalul ar fi încălcat principiul proporționalității prin validarea metodei de calcul utilizate de Comisie pentru a stabili componenta sancțiunii pecuniare legată de încălcările repetate ale societății Arkema. Această metodă ar implica o dublă luare în considerare a cifrei de afaceri a Arkema la calculul bazelor respective la care se aplică coeficienții multiplicatori reținuți pentru Elf Aquitaine și pentru Arkema cu titlu de factor de descurajare. Tribunalul nu ar fi contestat existența acestei duble luări în calcul, dar ar fi justificat-o prin exigența Comisiei de a nu se îndepărta de metoda de calcul prevăzută în liniile directoare, conferind,

așadar, acestora din urmă „o forță obligatorie absolută” pe care acestea nu ar avea-o.

36. La punctul 198 din hotărârea atacată, Tribunalul arată că din decizie rezultă că Elf Atochem făcuse deja, la momentul încălcării, obiectul unei decizii anterioare a Comisiei într-o cauză privind o înțelegere, într-un moment când Atofina nu era controlată încă de Elf Aquitaine (a se vedea punctul 4 de mai sus). Din acest motiv, Comisia a reținut împotriva Elf Atochem o circumstanță agravantă în temeiul încălcărilor repetate, sub forma unei majorări cu 50 % a cuantumului de bază al amenzii care trebuia să îi fie aplicată [13]. Pentru a „izola” o astfel de componentă a sancțiunii, Comisia a adoptat următoarea metodă de calcul, prezentată la nota de subsol 222 din decizie și reluată la punctul 199 din hotărârea atacată:

„Majorarea pentru recidivă se aplică doar societății Atofina (Atochem), iar nu societății-mamă, Elf Aquitaine, deoarece aceasta din urmă nu controla Atofina la data săvârșirii încălcării. Factorul multiplicator 2,5 aplicat societății Elf nu este inclus în calcul. În locul său, un factor multiplicator de 1,5, care ar fi fost aplicat dacă Atofina ar fi fost singura destinatară a deciziei (dat fiind că cifra sa de afaceri mondială este de 17,8 miliarde de euro), va fi utilizat pentru calculul încălcărilor repetate. O amendă separată va fi, în consecință, aplicată doar societății Atofina pentru acest cuantum”.

37. La punctul 203 din hotărârea atacată, Tribunalul prezintă modul de calcul reținut de Comisie pentru a stabili cuantumul de bază ipotetic la care s-a aplicat majorarea de 50 % pentru încălcări repetate săvârșite de Atofina:

„12 milioane (cuantumul de plecare) × 1,5 (coeficientul multiplicator în vederea descurajării, stabilit în funcție de cifra de afaceri a Arkema) = 18 milioane + (18 milioane × 150 %) (majorarea pentru durata încălcării) = 45 de milioane de euro”.

38. După aplicarea acestui cuantum al majorării pentru încălcări repetate și a reducerii de 40 % în temeiul Comunicării privind clemența, cuantumul amenzii care a fost aplicată în final societății Arkema se ridică, potrivit articolului 2 litera (d) din decizie, la 13,5 milioane de euro.

39. Trebuie subliniat mai întâi că, spre deosebire de cele aparent susținute de recurentă, cifra de afaceri a societății Arkema nu a

13 — A se vedea punctul 314 din decizie.

fost luată în considerare la calculul „bazelor" la care Comisia a aplicat coeficienții multiplicatori reținuți pentru descurajarea Elf Aquitaine/Arkema [14] și, respectiv, separat a Arkema, ci la determinarea coeficienților multiplicatori înșiși. Astfel, după cum rezultă din cuprinsul punctului 279 și următoarelor din decizie, cuantumul de plecare al amenzii aplicate Elf Aquitaine/Arkema și al majorării pentru încălcări repetate săvârșite de Atofina (12 milioane de euro) a fost calculat ținând cont de gravitatea încălcării și de importanța corespunzătoare a întreprinderilor care au participat la încălcare, evaluată pe baza cotelor lor de piață. La acest cuantum de plecare s-au aplicat factori multiplicatori pentru a asigura amenzii un efect suficient de descurajator. Pentru Arkema/Elf Aquitaine, acest factor a fost stabilit la 2,5, ținând cont în special de cifra sa mondială de afaceri de 84,5 miliarde de euro (punctele 299 și 300 din decizie), în timp ce pentru singura majorare pentru încălcări repetate aplicată societății Arkema a fost reținut un factor multiplicator mai puțin ridicat, 1,5, având în vedere cifra sa mondială de afaceri de 17,8 miliarde de euro (nota de subsol 222 din decizie).

40. Trebuie subliniat în continuare, astfel cum a procedat Tribunalul la punctul 201 din hotărârea atacată, că, „potrivit cuprinsului punctelor 2 și 3 din liniile directoare, Comisia, după stabilirea cuantumului de bază al amenzii în funcție de gravitatea și de durata încălcării, efectuează, dacă este cazul, o majorare și o diminuare a respectivului cuantum în temeiul circumstanțelor agravante și atenuante". Ajustările aduse în acest temei cuantumului de bază corespund în mod normal unui procentaj din același cuantum (o majorare cu 50 % a cuantumului de bază pentru recidivă și o reducere de 40 % din cuantumul de bază pentru clemență în cazul recurentei). În consecință, aceste majorări sau reduceri pot varia, în termeni reali, în funcție de toți factorii care au fost luați în considerare la stabilirea cuantumului de bază și, prin urmare, nu doar în funcție de capacitatea financiară a întreprinderii (cifra sa de afaceri), ci și de rolul jucat pe piața în cauză (cotele sale de piață) și, în mod mai larg, de gravitatea și de durata încălcării.

14 — Pentru a aminti, cuantumul pentru care Arkema și Elf Aquitaine răspund în solidar a fost calculat astfel: – cuantumul de plecare: 12 milioane (punctul 296 din decizie); – aplicarea coeficientului multiplicator 2,5 (punctul 300 din decizie) la cuantumul de plecare: 30 de milioane (cuantum intermediar nereluat în decizie); – majorarea pentru durata încălcării (plus 150 %), care dă cuantumul de bază: 75 de milioane (punctul 303 din decizie); – fără circumstanțe agravante (nota de subsol 222 din decizie); – aplicarea clemenței printr-o reducere de 40 % (punctele 340 și 341 din decizie) din cuantumul de bază: 45 de milioane (punctul 348 a treia liniuță din decizie).

41. În consecință, urmând teza reclamantei, s-ar ajunge să se susțină că orice majorare în temeiul unei circumstanțe agravante se materializează prin luarea în calcul de două ori

a diferitor elemente care compun cuantumul de bază, ceea ce nu poate fi acceptat.

42. Pe de altă parte, metoda urmată în speță de Comisie, care a efectuat un nou calcul al cuantumului de bază separat pentru Arkema, a urmărit să evite luarea în considerare, la calculul unei majorări a amenzii pentru care Atofina era singura responsabilă, a unei componente (factorul de multiplicare aplicat entității Arkema/Elf Aquitaine) care nu reflectă situația reală a acestei întreprinderi. O astfel de metodă, care a avut drept consecință neutralizarea, în ceea ce privește Arkema, a majorării cuantumului de bază datorate capacității financiare mai ridicate a Arkema/Elf Aquitaine, nu ni se pare în sine criticabilă.

43. Referitor la alegerea factorilor multiplicatori aplicați pentru descurajare societății Arkema/Elf Aquitaine și separat societății Arkema, observăm că recurenta nu contestă modul în care aceștia au fost stabiliți și nici nivelul lor, limitându-se, în esență, să afirme că aplicarea lor a determinat luarea în calcul de două ori a cifrei sale de afaceri [15].

44. Având în vedere considerațiile care precedă, apreciem că atât obiecția întemeiată pe încălcarea principiul proporționalității, cât și cea întemeiată pe o eroare de drept rezultând din faptul că Tribunalul ar fi interpretat liniile directoare ale Comisiei ca având forță obligatorie absolută nu au o bază reală.

45. În consecință, al patrulea motiv de recurs trebuie, în aprecierea noastră, să fie respins în totalitate ca nefondat.

15 — În această privință, în măsura în care este relevant, amintim că, potrivit jurisprudenței, deși este permis să se țină cont, în vederea stabilirii cuantumului amenzii, de cifra globală de afaceri a unei întreprinderi, care constituie o indicație, fie ea aproximativă și imperfectă, a dimensiunii și a puterii sale economice, nu trebuie să se atribuie acestei cifre o importanță disproporționată în raport cu alte elemente de apreciere, stabilirea unei amenzi adecvate neputând fi rezultatul unui simplu calcul întemeiat pe cifra de afaceri globală [a se vedea Hotărârea din 18 mai 2006, Archer Daniels Midland și Archer Daniels Midland Ingredients/Comisia (C-397/03 P, Rec., p. I-4429, punctul 100)]. Pe de altă parte, Comisia nu se poate priva, recurgând în mod exclusiv și mecanic la formule aritmetice, de puterea sa de apreciere la stabilirea cuantumului amenzii [a se vedea Hotărârea din 16 noiembrie 2000, Mo och Domsjö/Comisia (C-283/98 P, Rec., p. I-9855, punctul 47)].

III — Concluzie

46. În lumina tuturor considerațiilor care precedă, propunem Curții să respingă recursul și să oblige recurenta la plata cheltuielilor de judecată în temeiul articolului 69 alineatul (2) din Regulamentul de procedură.